

- Notes :
1. All questions are compulsory
 2. Each question carry equal marks.
 3. Give correct question number to the answer.
 4. Draw neat diagrams whenever necessary.

1. Explain concept and importance of Indian Labour Market. 16

OR

Discuss nature and characteristics of labour problems.

2. What is meant by supply of labour? Which factors determines supply of labour? 16

OR

Explain concept, need and importance of labour mobility.

3. Answer the following questions **any two. 16**

- a) Explain the classical theory of wage determination.
- b) Discuss the reasons for unemployment in India.
- c) Write a note on Bargaining power.
- d) Explain concept of minimum wage and efficient wage.

4. Answer the following questions **any two. 16**

- a) Explain the reasons for poor economic condition of agricultural labour.
- b) Suggest remedial measures for settlement of industrial disputes.
- c) Explain functions of labour unions.
- d) Explain labour laws for women workers in India.

5. Answer the following questions in brief **all compulsory. 16**

- a) Write a note on Marginal productivity.
- b) Write a note on Demand for Labour.
- c) Write a note on causes of poverty.
- d) Write a note on Agricultural labour.

- सुचना :-
1. सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
 2. सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.
 3. प्रत्येक उत्तराला योग्य प्रश्न क्रमांक द्या.
 4. आवश्यक तेथे आकृती काढा.
 5. संदर्भासाठी इंग्रजी माध्यमाची प्रश्नपत्रिका पहावी

1. भारतातील श्रम बाजाराची संकल्पना आणि महत्व स्पष्ट करा. 16
किंवा
श्रम समस्येचे स्वरूप आणि वैशिष्ट्ये यावर चर्चा करा.
2. श्रमाचा पुरवठा म्हणजे काय? श्रमाचा पुरवठा निर्धारित करणारे घटक कोणते आहेत? 16
किंवा
श्रम गतिशीलतेची संकल्पना, गरज आणि महत्व स्पष्ट करा.
3. खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा **कोणतेही दोन**. 16
अ) मजुरी निर्धारणाचा परंपरागत (शास्त्रीय) सिध्दांत (classical theory) स्पष्ट करा.
ब) भारतातील बेरोजगारीची कारणे यावर चर्चा करा.
क) सौदाशक्तित्व टिप लिहा.
ड) किमान मजुरी आणि कार्यक्षम मजुरी या संकल्पना स्पष्ट करा.
4. खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा **कोणतेही दोन** 16
अ) शेतमजुरांची आर्थिक स्थिती कमकुवत असण्याची कारणे स्पष्ट करा.
ब) औद्योगिक विवाद मिटवण्यासाठी उपाययोजना सूचवा.
क) कामगार संघाची कार्ये स्पष्ट करा.
ड) भारतातील स्त्री श्रमिकांसाठीचे कामगार कायदे स्पष्ट करा.
5. खालील प्रश्नांची थोडक्यात उत्तरे लिहा **सर्व** अनिवार्य 16
अ) सीमान्त उत्पादकता यावर टिप लिहा.
ब) श्रमाची मागणी यावर टिप लिहा.
क) गरिबीची कारणे यावर टिप लिहा.
ड) शेतमजुर यावर टिप लिहा.
